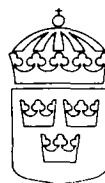

Utrikesutskottets betänkande

1987/88:28

om Angola

UU
1987/88:28

Motioner

1987/88:U220, av Birger Hagård m.fl. (m) yrkande 4 vari hemställs

4. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna att ansträngningar bör göras från svensk sida att försöka medverka till en fredlig lösning på konflikten i Angola.

1987/88:U503 av Margaretha af Ugglas m.fl. (m) yrkandena 6 och 7 vari hemställs

6. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna att Sverige bör ta initiativ som kan leda till en nationell försoning i Angola.

7. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna att Sverige skall verka för att alla utländska trupper i Angola skall dras tillbaka.

Bakgrund

Angola blev självständigt i slutet av år 1975. Området hade då varit koloniserat av portugiser under flera hundra år. Först ett stycke in på 1900-talet blev landet en centralt styrd portugisisk koloni med de nuvarande gränserna.

Självständigheten föregicks av en lång befrielsekamp, förd av tre sinsemellan rivaliserande rörelser. Folkrörelsen för Angolas befrielse, MPLA, hade bildats redan 1956. År 1962 bildades en ny befrielse rörelse kallad Nationella fronten för Angolas befrielse, FNLA. Till skillnad från MPLA, som sökte stöd från landets alla folkgrupper, hade FNLA sin huvudsakliga förankring i landets norra del, mot gränsen till Kongo. Några år senare bildades UNITA genom en utbrytning ur FNLA. UNITA har sin bas i Angolas största folkgrupp, Ovimbundu.

Ytterligare en befrielse rörelse fanns för den angolanska Cabindaenklaven, norr om Kongofloden.

De tre befrielse rörelserna i Angola fick stöd från olika länder; MPLA bl.a. från Sovjetunionen, FNLA till en början från Kina, som sedermera också stödde UNITA. De afrikanska staterna slöt efter hand huvudsakligen upp bakom MPLA, som också erkändes av OAU.

De militära framgångarna mot kolonialmaktens styrkor blev begränsade. Situationen ändrades först med revolutionen i Portugal år 1974, vilken bl.a. ledde till att Portugal önskade lämna Angola. Ett datum utsattes för självständigheten och det gjordes upp att de tre befrielse rörelserna tillsam-

mans skulle bilda regering till dess fria val hade hållits. Portugiserna började hastigt avveckla sin koloni. MPLA hade vid denna tidpunkt kontroll över huvudstaden Luanda, området däromkring och andra städer. UNITA opererade i södra och östra delen av landet och FNLA i den nordligaste.

Det finns skilda beskrivningar och tolkningar av det fortsatta händelseförloppet. Den följande är en. Kort tid efter uppgörelsen mellan de tre befrielseörelserna angrep FNLA MPLA:s ställningar. MPLA behöll dock kontrollen över Luanda. Något senare tågade även UNITA mot huvudstaden. Ungefär samtidigt gick sydafrikanska styrkor över gränsen till södra Angola. I detta läge tillkallades kubanska styrkor, som flögs in med sovjetisk hjälp. MPLA fick därmed ett övertag och kunde på den utsatta självständighetsdagen utropa Folkrepubliken Angola. Enligt vissa källor fanns kubanska trupper redan i Angola när Sydafrika gick till angrepp.

I likhet med flertalet andra afrikanska stater är Angola en enpartistat. Några fria val har aldrig hållits. Det statsbärande marxistiska partiet har det helt dominerande inflytandet i folkförsamlingen.

Regeringen i Luanda erkänns av flertalet av världens länder som Angolas lagliga regering. Undantag är USA och Sydafrika.

Efter självständigheten har striderna i landet fortsatt. Det pågår ett krig mellan regeringsstyrkorna och UNITA:s rebellstyrkor, som stöds aktivt av Sydafrika och under senare år även av USA. UNITA:s styrkor uppges behärska upp mot en tredjedel av landet, framför allt de sydöstra, glest befolkade delarna, och har därtill militär förmåga att operera även i andra delar av landet. Det pågår också ett krig mellan Angola och Sydafrika, som invaderat delar av södra Angola, mot gränsen till Namibia.

UNITA erkänns inte som befrielseörelse av FN eller den afrikanska enhetsorganisationen OAU. Med hjälp av stödet från Sydafrika och USA har UNITA haft icke obetydliga militära framgångar. Rebellrörelsen har en förankring i Ovimbundufolket.

Regeringen i Luanda stöds på sin sida militärt av kubanska trupper. Det rör sig om ca 40 000 man, stationerade dels i landets centrala delar, dels i söder. Därtill kommer ett antal militära rådgivare och tekniker från Sovjetunionen och andra öststater.

I konflikten är således flera parter direkt engagerade.

Situationen i Angola har ett nära samband med läget i Namibia. Sydafrikas okkupation av Namibia underlättar för Sydafrika att föra krig mot Angola. Ett självständigt Namibia skulle därför betyda ökad trygghet för Angola.

Frågan om Namibias självständighet står på FN:s dagordning sedan många år. Säkerhetsrådet har i resolution 435 (1978) lagt grunden för en fredlig lösning av konflikten. I resolutionen fastslås att Sydafrikas närvaro i Namibia är illegal och att Namibias oavhängighet måste säkras genom fria val under FN:s kontroll.

Förhandlingar om Namibias framtid fördes tidigare i den s.k. femstatsgruppen på grundval av resolution 435. En av stötestenarna i dessa förhandlingar har varit den länk som USA och Sydafrika etablerat mellan Namibias självständighet och närvaron av kubanska trupper i Angola. Innebörden av denna länk har varit att Namibias frihet förutsätter att de kubanska trupperna lämnar Angola. Säkerhetsrådsresolutionen etablerar

ingen sådan länk och flertalet länder – däribland de västeuropeiska – anser att det namibiska folkets självständighet inte kan göras avhängig av närvaron av utländska trupper i ett grannland. Icke desto mindre är det en realitet att denna länk etablerats och att närvaron av kubanska trupper i Angola påverkar förhandlingsläget.

Angolas ekonomi är ansträngd. Krigsskadorna uppgick enligt en FN-beräkning till 10 miljarder dollar under åren 1981–1985. Säkerhetsläget är mycket allvarligt i stora delar av landet.

Produktionen påverkas självfallet av kriget. Utvinningen av olja har emellertid kunnat pågå relativt ostörd. Trots priset för oljan för ca 90 % av exportinkomsterna.

Regeringen har presenterat en plan för ekonomiska reformer och bl.a. sökt medlemskap i IMF och Världsbanken. Kontakterna med de västeuropeiska länderna har byggts ut.

Utvecklingen har lett till att en dialog kommit till stånd mellan dem som är inblandade i konflikten. Flera samtalsomgångar har ägt rum mellan USA och Angola om situationen i området. I dessa samtal har också Sydafrika och Cuba på olika sätt varit involverade. Samtalen har rört de frågor som betraktats som huvudelement i en lösning av konflikterna, nämligen

- tidpunkten och taktiken för de kubanska truppers tillbakadragande, först från södra Angola och därefter från Angola över huvud taget,
- avbrytande av den sydafrikanska aggressionen mot Angola,
- avbrytande av sydafrikanskt och amerikanskt stöd till UNITA,
- genomförande av resolution 435 om Namibia.

Vid ett möte i London den 3–4 maj 1988 träffades företrädare för Angola, Cuba, Sydafrika och USA för fortsatta överläggningar om dessa frågor. Det beslutades att ett nytt möte mellan de fyra skulle äga rum senare.

En olöst fråga i de pågående kontakterna är UNITA:s roll i fredsprocessen.

Utskottet

Kriget i det självständiga Angola har nu pågått i mer än tio år med större och mindre intensitet. Det var länge ett bortglömt krig. Under senare år har omvärlden blivit mer uppmärksam på det, i takt med att stridigheterna trappats upp. Sydafrikas ökade stöd till UNITA bör enligt utskottets uppfattning ses som ett led i de sydafrikanska strävandena att destabilisera länderna i södra Afrika. Situationen i Angola kan därför inte bedömas isolerat.

I de föreliggande motionerna föreslås att Sverige skall försöka medverka till en fredlig lösning på konflikten i Angola (U220), att Sverige bör ta initiativ som kan leda till en försoning mellan de stridande parterna och att Sverige skall verka för att alla utländska trupper skall dras tillbaka från Angola (U503).

Utskottet har ingen annan uppfattning än att fred och försoning bör uppnås i Angola och att alla utländska trupper som ett led däri bör dras tillbaka. Sverige bör därför liksom hittills efter måttet av sin förmåga ge stöd åt FN:s ansträngningar för att uppnå försoning och varaktig fred i Angola.

Det viktigaste nu är att få ett slut på det angolanska folkets lidanden. För att detta skall bli möjligt måste, i denna konflikt såväl som i andra konflikter, alla berörda parter delta i fredsprocessen.

Den beskrivning av konfliktens orsaker och den aktuella situationen i Angola som görs i motion U220 fordrar enligt utskottets mening kompletteringar för att den inte skall bli missvisande.

Regeringen i Luanda är Angolas lagliga regering. Den är som sådan erkänd av praktiskt taget alla världens regeringar. Angola är utsatt för ett angreppskrig från Sydafrika, som i strid med folkrätten har invaderat en del av Angola. Sydafrika och USA stöder en rebellrörelse som riktar sina aktioner mot Angolas lagliga regering. En angripen stat har enligt FN-stadgan rätt till självförsvar och rätt att ta emot hjälp från annat land i detta försvar.

Det svenska biståndet till Angola är inte ett stöd till ena sidan i ett inbördeskrig. Det är ett utvecklingssamarbete med landet Angola. Mottagaren är det angolanska folket.

Om en varaktig fred skall uppnås måste enligt utskottets mening konfliktens alla realiteter beaktas i fredsprocessen.

Strävandena mot försoning mellan de stridande parterna bör ses mot den bakgrund som tecknats i det föregående. Det är självfallet ett önskemål att alla befolkningsgrupper i Angola får inflytande över landets framtid. Det är i lika hög grad ett önskemål att all utländsk inblandning i Angolas angelägenheter upphör. Det pågår för närvarande kontakter mellan berörda parter just om dessa frågor. Sverige bör ge sitt stöd till dessa strävanden.

Med det här anförda torde yrkande 4 i motion U220 och yrkandena 6 och 7 i motion U503 (m) anses besvarade.

Hemställan

Utskottet hemställer

beträffande *konflikten i Angola*

att riksdagen förklarar yrkande 4 i motion 1987/88:U220 och yrkandena 6 och 7 i motion 1987/88:U503 besvarade med vad utskottet anför.

Stockholm den 5 maj 1988

På utrikesutskottets vägnar

Stig Alemyr

Närvarande: Stig Alemyr (s), Gunnel Jonäng (c), Sture Ericson (s), Margaretha af Ugglas (m), Maj-Lis Löw (s), Anita Bråkenhielm (m), Bengt Silfverstrand (s), Karl-Erik Svartberg (s), Gunnar Hökmark (m), Nils T Svensson (s), Viola Furubjelke (s), Maria Leissner (fp), Oswald Söderqvist (vpk), Birgitta Hambræus (c) och Jan-Erik Wikström (fp).

Margaretha af Ugglas, Anita Bråkenhielm och Gunnar Hökmark (alla m) anser

dels att utskottets yttrande i sin helhet bort ha följande lydelse:

Kriget i det självständiga Angola har nu pågått i mer än tio år. Det har vållat ett omfattande mänskligt lidande och har hindrat en utveckling bort från fattigdomen. Liksom i så många andra länder har de totalitära ambitionerna hos en regim lett till väpnat våld som en följd av att diktaturen inte tillåter fredlig opposition.

Inbördeskriget i Angola kan inte ses isolerat från det faktum att MPLA ensidigt utropade en folkrepublik, trots att de tre befrielseörelserna hade överenskommit att efter självständigheten gemensamt bilda regering fram till att fria val hade hållits. Några fria val har, som tidigare framhållits, inte avhållits i Angola sedan MPLA tog makten. I stället erhöll MPLA-regimen militärt stöd genom en omfattande kubansk intervention. Denna intervention föranledde bl.a. Sverige att avveckla biståndet till Cuba.

Det står samtidigt helt klart att Sydafrikas ökade stöd till UNITA är ett led i de sydafrikanska strävandena att destabilisera länderna i södra Afrika. Detta faktum understryker än mer vikten av att Sverige tar initiativ till en nationell försoning i Angola, så att den sydafrikanska regimen inte genom ett inbördeskrig ges möjligheter att intervensera militärt.

I de föreliggande motionerna föreslås att Sverige skall försöka medverka till en fredlig lösning på konflikten i Angola (U220), att Sverige bör ta initiativ som kan leda till en försoning mellan de stridande parterna och att Sverige skall verka för att alla utländska trupper skall dras tillbaka från Angola (U503).

För att inbördeskriget skall kunna få ett slut måste, i denna konflikt såväl som i andra konflikter, alla berörda parter delta i fredsprocessen. UNITA måste ses som en sådan part. Det är naturligt att Sverige i sina kontakter med regeringen i Luanda framför detta som sin ståndpunkt. I dessa kontakter är det av vikt att klargöra att Sverige inte ser det som sin uppgift att i den inbördes konflikten ta ställning för endera sidan utan att verka för en fredlig utveckling mot demokratiskt styre för hela det angolanska folket.

Med anledning av den beskrivning av konfliktens orsaker och den aktuella situationen i Angola som görs i motion U220 vill utskottet, som en ram för framtida svenskt agerande, redovisa följande.

Regeringen i Luanda är i folkrättens mening Angolas lagliga regering. Den är som sådan erkänd av praktiskt taget alla världens regeringar. Det förtjänar också att framhållas att Sydafrika, i strid med folkrätten har invaderat och bedrivit krig i en del av Angola. Det förtjänar emellertid också att understrykas att FN-stadgan även innebär klara förpliktelser vad gäller mänskliga fri- och rättigheter och demokratiskt styre, förpliktelser som regimen i Luanda i dag inte lever upp till.

Det svenska biståndet till Angola får inte utformas så att det stöder regimen snarare än utvecklingen mot fred och demokrati i hela landet. Strävan måste vara att biståndet skall komma hela det angolanska folket till del.

Om en varaktig fred skall uppnås måste enligt utskottets mening konfliktens alla realiteter beaktas i fredsprocessen. Utskottet förutsätter att regeringen agerar utifrån de förutsättningar som ovan redovisats.

Strävanden mot försoning mellan de stridande parterna bör ses mot den bakgrund som tecknats i det föregående. En försoning måste bygga på att hela det angolanska folket i fria val får en möjlighet att påverka sitt lands framtid. Det är i lika hög grad nödvändigt att all utländsk inblandning i Angolas angelägenheter upphör och att såväl de sydafrikanska som de kubanska styrkorna lämnar landet. Sverige bör i FN, liksom genom sina kontakter med regimen i Luanda, verka för ett sådant tillbakadragande. Det pågår för närvarande kontakter mellan berörda parter om just dessa frågor. Enligt uppgifter har dessa kontakter varit framgångsrika. Sverige bör ge sitt stöd till dessa strävanden.

Med det här anförda torde yrkande 4 i motion U220 och yrkandena 6 och 7 i motion U503 tillstyrkas.

dels att utskottets hemställan bort ha följande lydelse:

beträffande konflikten i Angola

att riksdagen med bifall till yrkande 4 i motion 1987/88:U220 och yrkandena 6 och 7 i motion 1987/88:U503 som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet anför.

Särskilt yttrande

Oswald Söderqvist anför:

Det är önskvärt att all utländsk inblandning i Angola upphör. Därmed bör i första hand avses den sydafrikanska aggressionen mot södra Angola och det sydafrikanska och amerikanska stödet till rebellrörelsen UNITA.

Det är också önskvärt att fredsprocessen skall leda till att de kubanska trupperna kan lämna Angola men det är samtidigt angeläget att orsakssammanhången står klara. En suverän stat som blivit angripen av ett annat land har rätt att ta emot bistånd utifrån, även militärt sådant. Detta är vad som skett i Angola. De kubanska truppernas närvaro i Angola är inte folkrättsstridig och bör inte betecknas som en inblandning.